

Особливості передачі прагматичного потенціалу компліменту у перекладі

Всесвітній процес глобалізації, розширення міжнародних зв'язків та бурхливий процес міжособистісної та міжкультурної комунікації зумовлює інтерес до пошуку нових способів досягнення ефективності спілкування. Одним з невід'ємних компонентів сучасної міжмовної комунікації та засобів гармонізації міжособистісної взаємодії є комплімент. Комплімент як лінгво- та культуроспецифічне висловлювання з метою похвалити когось, зробити комусь приємне або ж, навпаки, присоромити є досить важливим елементом у спілкуванні представників англомовної культури. Адже позитивна (негативна) оцінка мовця, його реакція на певний предмет чи особу є тими факторами, що впливають на стосунки між комунікантами, а, отже, впливають і на результат спілкування в цілому.

Феномен компліменту в мовленні порівняно нещодавно знайшов своє відображення у працях таких дослідників, як: Ф.С. Бацевич, В.Я. Міщенко, Г.Г. Почепцов, Дж. Р. Серль. Комплімент розглядають такі галузі науки: психологія, соціологія, лінгвістика, віддає йому належну увагу і риторика – наука про засоби і способи переконання. Ми ж у своєму дослідженні розглядаємо комплімент та його прагматичне значення з точки зору перекладацької науки. Метою статті є визначити певні особливості передачі прагматичного потенціалу компліменту у перекладі.

Мовленнєва дія є складною єдністю дій, спрямованих на якісно різні комунікативні цілі, що утворюють ієрархічну систему: іллокутивні підпорядковані через перлокутивні соціальним цілям [1]. Комплімент як невід'ємний елемент мовлення також спрямований на досягнення зазначених цілей. Саме з огляду на це, прагматичний аспект компліменту є надзвичайно важливим, адже від його адекватного перекладу, підбору вдалих відповідників та перекладацьких засобів залежить зміст всього повідомлення. Так, здійснюючи мовленнєвий вчинок „комплімент”, мовець виконує три різні дії, які втілюються в одному висловлюванні. За Ф.С. Бацевичем, іллокутивний акт – це втілення у висловлюванні, породжуваному в процесі мовленнєвого акту, певної комунікативної інтенції, комунікативної мети, що надає висловлюванню конкретної спрямованості [2: 171]. У характеристиці компліменту як іллокутивного акту найсуттєвішими моментами є іллокутивні цілі компліменту, його місце в системі мовленнєвих актів та відмінності компліменту від подібних до нього за формою іллокутивних актів.

Основною іллокутивною ціллю компліменту є повідомлення не про те, як мовець оцінює адресата, а про те, які почуття та емоції він відчуває у зв'язку з його оцінкою, тобто ця ціль полягає у вираженні певного психологічного, чи, як називає його Дж.Р. Серль, – інтенційного стану мовця, репрезентативний зміст якого складає позитивна (негативна) оцінка [3].

Перлокутивний акт – це наслідки впливу іллокутивного акту на конкретного адресата. Розглядаючи перлокутивний акт як дію, спрямовану на зміну психологічного стану адресата, під перлокутивним актом компліменту слід розуміти дію, ціль якої полягає в тому, щоб викликати в адресата певну емоційну реакцію. Перлокутивні акти компліменту є неуспішними, якщо їхня реалізація не викликає запланованих перлокутивних ефектів. Не всі перлокутивні акти знаходяться під контролем мовця, можливі ситуації, коли реалізуються перлокутивні акти і спостерігаються перлокутивні ефекти, які не були ціллю мовця. О.Г. Почепцов описує три типи ситуацій, в яких спостерігаються неінтенційні перлокутивні акти та ефекти. А саме, ситуації, коли мовець не розглядає адресата як об'єкт впливу, а той є ним; коли адресат виявляється об'єктом додаткового та неправильного впливу [4].

Кінцевою комунікативною ціллю компліменту, як і будь-якої мовленнєвої дії, є ціль соціальна, пов'язана з організацією та координацією взаємодії між комунікантами. Здійснюючи іллокутивний і перлокутивний акти компліменту, мовець використовує їх як засіб керування поведінкою адресата [5].

У ході нашого дослідження ми розглядали компліментарні висловлювання в англомовних фільмах (“Kate & Leo”, “One tree hill”, “Madagascar II”, “Titanic”, “28 day”, “The way we were”, “Bride wars” та ін.) та варіанти їхнього перекладу. Збереження та передача прагматичного значення компліменту є важливим перекладацьким завданням, а тому прагматику висловлювання потрібно відтворювати якнайточніше. Ми виявили, що існують різноманітні підходи до способів передачі прагматичного потенціалу. При аналізі та перекладі компліментарних висловлювань з мови оригіналу на мову перекладу основні труднощі полягають у тому, що в українській та англійській мовах діють різні мовленнєві норми та існують різні традиції мовлення, тому однією з основних перекладацьких проблем є пошук відповідних еквівалентів, які б були більш звичними для українського менталітету та зрозумілими для пересічного українця. Також принциповим є те, що в британському та американському суспільствах склалися певні моделі поведінки, які символізують повагу до людини, але й, водночас, не торкаються меж її особистості. Українці вживають компліменти з метою отримати комплімент-відповідь, зробити приємність, підбадьорити або ж осоромити, тому перекладач також повинен зважати на ці культурні особливості.

На основі проведеного дослідження вибірки компліментів з англомовних фільмів можна зробити висновок, що основними способами перекладу компліментів є: контекстуальна заміна, з допомогою якої підбираються ті відповідники, що передаватимуть повною мірою прагматику висловлювання та забезпечать

розуміння реципієнта; смисловий розвиток, як різновид контекстуальної заміни; описовий та антонімічний переклад; часом, може застосовуватись дослівний переклад, якщо такий спосіб дає змогу донести прагматичний ефект до того, на кого спрямований комплімент та не втратити адекватність перекладу.

Так, при перекладі речення “You are **musically beautiful** tonight” (“One tree hill”) українською мовою перекладач вдається до певної конкретизації значення виразу “musically beautiful”, вживаючи порівняння зі словом “пісня” для досягнення адекватності перекладу, оскільки для співочого українського народу характерним є вживання порівняння дівочої краси з піснюю: “Сьогодні ти така **гарна, як пісня**”.

Розглянемо ще один приклад, де прагматичний потенціал компліменту перекладачеві слід передати знову ж таки завдяки пошуку такого відповідника, який би відповідав контексту та в повній мірі був зрозумілий для реципієнта перекладу.

e.g. “This guy is a dream. He's handsome, honest, courteous. Stands when you walk in a room. Brings you **brioche** in bed” (“Kate & Leo”).

Запропонуємо кілька варіантів перекладу цих речень.

Варіант 1. “Це герой мрії. Він привабливий, чесний, благородний. Встає коли жінка входить до кімнати і приносить **тости** у ліжку.”

Варіант 2. “Це герой мрії. Він привабливий, чесний, благородний. Встає коли жінка входить до кімнати і приносить **каву** у ліжку.”

У першому варіанті перекладу було запропоновано лексичний відповідник іменника “brioche” – “тости”. У другому реченні було здійснено контекстуальну заміну і вжито іменник “кава”. На нашу думку, саме другий варіант перекладу є більш вдалим, оскільки для українців він є більш зрозумілим та близьким.

Отже, здійснення відповідних перекладацьких трансформацій та пошук правильних еквівалентів, які передають закладене автором прагматичне значення є одним з пріоритетних завдань перекладача. Звичайно, є ще й інші способи передачі прагматичного потенціалу компліменту, наприклад, за допомогою граматичних засобів. Так, при перекладі речення “I like women with **a little grey** in their hair” (“28 day”) на українську мову за допомогою речення “Я люблю жінок з **сивинкою** у волоссі” перекладач вдало вжив іменник зі зменшувальним суфіксом (“little grey” – “сивинкою”), тим самим підкресливши жартівливість даного компліменту, згладивши можливий небажаний перлокутивний ефект. При перекладі автор використав контекстуальну заміну для підсилення інтенції даного компліменту та цілковитого збереження прагматики висловлювання.

Як бачимо, переклад компліменту є однією з актуальних проблем перекладу, адже він є невід’ємною частиною міжмовної комунікації, яка регулює міжлюдські відносини. За таких умов, від перекладача залежить наскільки точно та правильно буде передано повідомлення тому на кого спрямований комплімент.

На жаль, обсяг статті не дозволяє у повному обсязі розглянути усі аспекти передачі прагматики компліменту українською мовою. Перспективним шляхом дослідження ми вбачаємо вирішення проблеми передачі прагматичного потенціалу компліментарних висловлювань за допомогою стилістичних засобів.

Література

1. Мищенко В.Я. Косвенные способы реализации иллюкуции комплимента / В.Я. Мищенко // Вісник Харківського державного університету : № 430. Романо-германська філологія. – Харків : Константа, 1999. – С. 101–107.
2. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Бацевич Ф.С. – К. : Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с.
3. Серль Дж. Р. Природа інтенціональних состояний: Пер. сангл. / Дж.Р.Серль // Філософія. Логика. Язык. М.: Прогресс, 1987. – С. 96–126.
4. Почепцов Г.Г. Основи прагматического описания предложения / Почепцов Г.Г. – К. : Выща школа. Изд-во при Киев. гос. ун-те, 1986. – 115 с.
5. Комплимент как риторический жанр [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://revolution.allbest.ru/literature/00003776.html>